

ІНВЕСТИЦІЙНО-ІННОВАЦІЙНА ІНФРАСТРУКТУРА РИНКУ ПРОДУКЦІЇ ХЛІБОПЕКАРСЬКОЇ ГАЛУЗІ

Розглянуто тенденції інноваційного розвитку, напрями впровадження інновацій в Україні та обсяги інвестицій в хлібопекарську галузь. Визначено напрями участі іноземних інвесторів на ринку хліба, проблеми інноваційної діяльності та чинники, що впливають на обсяги інвестування.

Ключові слова: інвестиції, інфраструктура, ринок, інноваційна діяльність, хлібопекарська галузь

Рассмотрены тенденции инновационного развития, направления внедрения инноваций в Украине и объемы инвестиций в хлебопекарную отрасль. Определены направления участия иностранных инвесторов на рынке хлеба, проблемы инновационной деятельности и факторы, которые влияют на объемы инвестирования.

Ключевые слова: инвестиции, инфраструктура, рынок, инновационная деятельность, хлебопекарная отрасль

We considered innovation developments trends, introduction of innovation in Ukraine and investment volume in baking branch. Also we determined directions of foreign investors' participation at bread market, problems of innovative activity and influence of different factors on investment volume.

Keywords: investments, infrastructure, market, innovation activity, baking branch

Постановка проблеми. Основною народногосподарською проблемою є досягнення сталого розвитку ринку продукції харчової промисловості. Хлібопекарська галузь України характеризується незадовільним станом технічної та технологічної бази підприємств, стійким скороченням обсягів виробництва. Інвестиційно–інноваційна інфраструктура є одним із найважливіших чинників впливу на організаційно–економічний механізм функціонування ринку продукції хлібопекарської галузі, оскільки впровадження інвестицій в розвиток техніки, технологій, маркетингову діяльність, інноваційний розвиток продукції сприяють покращенню їх конкурентоспроможності, виведенню виробництв на новий якісний рівень і, як наслідок, отриманню додаткових надходжень до бюджету. Ця складова інфраструктури у багатьох країнах світу є рушійною силою розвитку виробництв, але її стан та напрями впливу вивчені ще недостатньо.

Аналіз останніх публікацій і досліджень. Дослідженню інвестиційно–інноваційного розвитку економіки та хлібопекарської галузі присвячені роботи М. Гамана [3], С. Гродського [1], В.Скопенко [2] та багатьох вітчизняних і зарубіжних учених. Водночас питання розвитку інвестиційно–інноваційної інфраструктури ринку продукції хлібопекарської галузі потребує подальшого доопрацювання.

Мета статті – визначити пріоритетні напрями розвитку інвестиційно–інноваційної інфраструктури ринку продукції хлібопекарської галузі на основі аналізу її сучасного стану.

Викладення основного матеріалу. На підставі аналізу інноваційного розвитку країн світу, можна визначити наступні тенденції:

– основним розробником інноваційної продукції стають малі науково-технічні фірми (нещодавно основними центрами створення науково-технічних розробок були відділи в структурі великих корпорацій);

- виникнення широкої мережі технопарків;
- посилення ролі держави у цьому процесі [1].

Інноваційні процеси є стратегічним напрямком, що здатний забезпечити продовольчу безпеку України, збільшити її економічний потенціал, підвищити конкурентоздатність продукції як на внутрішньому, так і на зовнішніх ринках, поліпшити якість і підвищити рівень життя населення [2, с. 67]. Вітчизняний та зарубіжний досвід доводять, що в галузі з виробництва хлібобулочних виробів інноваційний розвиток є одним із ключових для досягнення конкурентоспроможності. На думку М. Гамана, особливості соціально-економічного розвитку в Україні вимагають підвищення державної підтримки інвестиційно-інноваційної діяльності [3, с.123].

Стратегічні напрямки розвитку галузей визначаються Державними програмами. Наразі діє Державна програма активізації розвитку економіки на 2013–2014 рр., яку розроблено з метою запровадження нових підходів до модернізації пріоритетних галузей національної економіки на найближчі два роки для активізації її розвитку [4]. До пріоритетних галузей відноситься і хлібопекарська галузь. Цією програмою передбачено підтримку національного виробника, впровадження ефективної інвестиційно-інноваційної політики, що наразі особливо актуально.

Про недостатню інноваційну активність свідчить незначна кількість підприємств, що в 2012 р. впроваджували інновації (табл. 1) [5]. В галузях, що займаються переробкою зерна та борошна, найбільш активними були хлібопекарські підприємства, які впроваджували інноваційну продукцію та процеси, вдвічі більше порівняно з борошномельно-круп'яною та макаронною галузями. В основному було впроваджено інноваційну продукцію (52% загальної кількості) та процеси (48%). Організаційним та маркетинговим інноваціям приділялося значно менше уваги.

Таблиця 1

Кількість підприємств, що впроваджували інновації, 2012 р.

	Галузі народного господарства		
	борошномельно-круп'яна	хлібопекарська	макаронна
Всього великих і середніх підприємств	376	570	104
З них впроваджували інновації	13	40	4
<i>% від кількості великих і середніх підприємств</i>	3,5	7,0	3,8
<i>% інновацій у харчовій промисловості</i>	5,9	18	2
Із інновацій, що впроваджено:			
інноваційна продукція	4	21	1
інноваційні процеси	6	19	-
організаційні інновації	1	2	1
маркетингові інновації	2	3	0

Джерело: [5].

За даними Державної служби статистики, у 2012 р. підприємствами хлібопекарської галузі було освоєно 402,3 млн. грн, що становить 0,1% загального обсягу капітальних інвестицій, 3% капіталовкладень у виробництво харчових продуктів та напоїв [5]. Але в цілому інвестиційний клімат погіршився, про що свідчить зменшення на 14% обсягів капіталовкладень порівняно з 2011 р. (табл. 2). Причиною зниження капіталовкладень в 2012 р. були відсутність обігових коштів і можливості фінансування підприємств, а також несприятливі умови банківського кредитування.

Незначні обсяги освоєння капітальних інвестицій хлібопекарськими підприємствами пов'язані з їх збитковою роботою та відсутністю можливості оновлювати основні фонди.

Таблиця 2

Освоєння капітальних інвестицій, 2012 р.

Вид діяльності	Освоєно (використано) капітальних інвестицій		
	тис. грн.	у % до відповідного періоду попереднього року	у % до загального обсягу капітальних інвестицій
Виробництво хліба та хлібобулочних виробів	402334	86	0,1
Виробництво сухарів, печива, пирогів і тістечок тривалого зберігання	308917	148	0,1
Виробництво макаронних виробів	115975	146	0,04
Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів	407726	112	0,1

Джерело: [5].

З іншого боку, поліпшилася ситуація на підприємствах–виробниках макаронних виробів, якими в 2012 р. було освоєно на 46% більше інвестицій, ніж в 2011 р., це свідчить про більш інтенсивний розвиток інфраструктури ринку.

У січні–грудні 2013 р. за видом діяльності 10.7 (включає виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів) було освоєно 701,6 млн грн. капітальних інвестицій, що становить 96,7% показників минулого року та 0,3% загального обсягу капітальних інвестицій в Україні. Відповідно за видом діяльності 10.6 "Виробництво продуктів борошномельно-круп'яної промисловості, крохмалю та крохмальних продуктів" спостерігалось зростання обсягу капітальних інвестицій на 8,3%.

Поряд із цим недостатнім був обсяг іноземних інвестицій в акціонерний капітал підприємств за видом діяльності «Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів». Станом на 01 жовтня 2013 р. він становив 7,9% обсягу інвестицій у виробництво харчових продуктів (табл. 3).

Іноземні інвестиції в хлібопекарську галузь, 2013 р.

Вид діяльності	Код за КВЕД 2010	Іноземні інвестиції (акціонерний капітал)			
		на 01.01.2013		на 01.10.2013	
		тис. дол. США	у % до харчових продуктів	тис. дол. США	у % до харчових продуктів
Виробництво хліба, хлібобулочних і борошняних виробів	10.7	123 756,5	8,7	125869,4	7,9

Джерело: [5].

Найбільше було освоєно інвестицій в Закарпатській області (28% підсумку), м. Києві (19), Львівській (14) і Харківській (12%) областях. Загалом в цих чотирьох областях було освоєно майже 59% інвестицій. Крім того, у 2013 р. введено в експлуатацію 5 об'єктів хлібопекарської галузі, загальний обсяг фінансування яких склав 1210,8 млн грн та створено 665 робочих місць.

Участь вітчизняних та іноземних інвесторів на ринку хліба та макаронних виробів розвивається за напрямками:

- 1) створення підприємств з іноземним капіталом;
- 2) надання кредитної лінії (овердрафту) для закупівлі обладнання відомих виробників та сировини;
- 3) надання технологій і торгових марок, залучення фахівців з провідних іноземних підприємств, що контролюють технологічний процес виробництва та якість продукції;
- 4) надання кредитів для закупівлі сировини та інгредієнтів, навчання фахівцями робітників підприємств.

Наочним прикладом реалізації ефективної інвестиційно-інноваційної політики на ринку хлібобулочних виробів було створення в 2012 р/ спільного українсько-словенського підприємства «Київський обласний хлібопекарський комплекс» (ТМ «Кулиничі»), продукція якого більш прибуткова завдяки зниженню енерговитрат на одиницю продукції майже втричі, зменшенню умовно-постійних витрат на одиницю продукції та інших складових собівартості, оновленому асортименту продукції. Для кінцевого виробника продукція дешевше на 4–6%, ніж у конкурентів.

Відомою також є торгова марка «Булкін» (Франція), яку впроваджено на базі ПАТ «Одеський коровай» в 2003 р. Створенню інноваційної продукції сприяють іноземні виробники, що реалізують домашні до тіста, суміші для випікання хліба, інші інгредієнти, такі, як «Лесафр» (Франція), «Лейпурін» (Фінляндія) та інші. Шляхи просування продукції відомих фірм (сировини, інгредієнтів, обладнання) – виставки, ярмарки, конкурси пекарської майстерності. Зокрема, змагання кращих пекарів за кубок Лесафр (Франція) проводяться не перший рік в Україні і мають велику популярність. Потенційні інвестори запрошують фахівців підприємств – технологів, керівників на провідні підприємства Європи для обміну досвідом. За оцінками експертів підприємств, що впроваджують нові рецептури з використанням інгредієнтів зарубіжних виробників, означена продукція є більш конкурентоспроможною і користується попитом у населення. Також активно працюють на ринку України виробники європейського обладнання.

В умовах, що склалися, загальний рівень вітчизняного обладнання, що випускається, значно нижчий, ніж у зарубіжних аналогів. В Україні, навіть за наявності крупних вітчизняних і російських постачальників, великі виробники хліба та макаронних виробів надають перевагу відомим європейським компаніям.

Планом заходів Галузевої програми підвищення енергоефективності в агропромисловому комплексі на 2010–2014 роки [6] на хлібопекарських підприємствах передбачається:

- скорочення гарячих резервних печей за рахунок вдосконалення технологічних процесів;
- автоматизація процесів горіння в печах і котлах із заміною пальників застарілої конструкції на більш економічні;
- заміна застарілого обладнання на нове енергозберігаюче (хлібопекарські печі, котли).

Розроблені заходи дадуть змогу зберегти близько 1 млн м³ газу.

Чинниками впливу інвестиційно–інноваційної інфраструктури ринку є інвестиційні інститути, доступність фінансових надходжень, технічні та технологічні інновації та ін. Результат позитивного впливу чинників –впровадження нових видів продукції, збільшення її випуску, покращення якості, оновлення асортименту, економія витрат на продукцію, вдосконалення всіх ланок ринку. На обсяги та терміни інвестування значний вплив також мають показники ліквідності та платоспроможності підприємств, їх здатність своєчасно розрахуватись за борги. Використання інноваційної продукції сприяє збільшенню виробничої потужності, покращенню її конкурентоздатності, оптимізації роботи персоналу.

Україна має потенціал для збільшення інвестиційної привабливості галузі. Це, в першу чергу, доступність сировини, стабільність та нееластичність попиту на продукцію, постійний ринок збуту.

В цілому, інвестування в хлібопекарську і макаронну галузі є привабливим, але ризикованим, через дію таких чинників:

- 1) хліб є стратегічним продуктом, що в основному підлягає державному регулюванню;
- 2) всі регіональні ринки поділені між вертикально інтегрованими холдингами, існує загроза монополізації ринку;
- 3) виробництво має низьку рентабельність;
- 4) недостатньо визначені джерелами фінансування інвестицій на підприємствах, що розвиваються. Ними здебільшого служать кошти вітчизняних та іноземних інвесторів, банківські кредити, але їх недостатньо. Через брак власних коштів та відсутність фінансування більша частка підприємств не має можливості оновлювати основні фонди і впроваджувати нові технології, що призводить до збитковості їх роботи.

Висновки. Інвестиційно-інноваційна інфраструктура в хлібопекарській галузі є недостатньо розвиненою та потребує суттєвого вдосконалення шляхом введення в дію ефективного енергозберігаючого обладнання, будівництва сучасних виробничих комплексів із замкненим циклом виробництва. Актуальним є впровадження інноваційної продукції, в тому числі хлібобулочних виробів для регіонів з підвищеним рівнем забруднення з використанням йодованої солі, продукції для людей з особливими потребами, в тому числі для діабетиків. Для досягнення дієвих результатів доцільно внести зміну в законодавчу базу, зокрема, в частині стимулювання експорту, активізувати цільову програму державного фінансування галузі на інноваційну діяльність. Запропоновані заходи дозволять збільшити інвестиційну привабливість ринку хлібобулочних виробів і потік вітчизняних та зарубіжних інвестицій.

Список літератури

1. Гродський С. Інноваційний розвиток світової економіки і Україна: посткризові реалії / С. Гродський, В. Кривоус // Вісник Сумського національного аграрного університету Серія «Економіка і менеджмент», випуск 8 (53), 2012. – С. 176–179.
2. Скопенко Н.С. Інноваційний розвиток хлібопекарської галузі України: основні напрями, проблеми, ризики / Н.С. Скопенко. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ena.lp.edu.ua:8080/bitstream/ntb/18779/1/15-66-71.pdf>.

3. Гаман М.В. Державне регулювання інноваційного розвитку України/ М.В. Гаман. – Монографія. – К. : Вид-во НАДУ, 2005. – 388 с.
4. Державна програма активізації розвитку економіки на 2013-2014 роки / затверджено Постановою Кабінету Міністрів України від 27 лютого 2013 р. № 187. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.kmu.gov.ua/control/publish/article?art_id=246247059
5. Офіційний сайт Державної служби статистики України. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: // <http://www.ukrstat.gov.ua>
6. Галузева програма підвищення енергоефективності на 2010–2014 рр. та Програма зменшення споживання енергоресурсів бюджетними установами та організаціями АПК шляхом їх раціонального використання на період 2010–2014 рр. : затверджено Наказом Міністерства аграрної політики від 25.06.2010 № 357. – [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uapravo.net/akty/administraciya-osnovni/akt&tzmw7i.htm>